

ІСТОРИЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.11

DOI: 10.33663/1563-3349-2020-88-8

Н. В. ПИЛЬГУН
В. Е. ВЕРБІНЕЦЬ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Розглянуто історичне підґрунтя масовості явища правового нігілізму. Зазначено, що воно залежить від рівня загальної культури та правосвідомості громадян держави. Встановлено причини прояву деформованого стану свідомості громадян та окреслено основні напрями роботи з удосконалення системи законодавства, навчання кадрів та профілактики правопорушень.

***Ключові слова:** правовий нігілізм, держава, правосвідомість, правова культура.*

Pylgun Natalia, Verbinets Veronika. Features of legal nihilism in Ukraine

The article considers the historical basis of the mass phenomenon of legal nihilism, it is noted that it depends on the level of general culture and legal awareness of citizens of the state. The reasons for the manifestation of the deformed state of consciousness of citizens are established and the main, most effective directions of work on improvement of the system of the legislation, training of personnel, and prevention of offenses are outlined.

***Key words:** legal nihilism, state, legal consciousness, legal culture.*

© ПИЛЬГУН Наталія Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Національного авіаційного університету; ORCID: 0000-0003-2179-0833; e-mail: tidp.kaf.nau@gmail.com

© ВЕРБІНЕЦЬ Вероніка Едуардівна – студентка юридичного факультету Національного авіаційного університету; e-mail: verbinetsv@gmail.com

Культурна ситуація в сучасній Україні складна своєю суперечливістю. З одного боку (завдяки прагненню до європейських стандартів життя та бажанню стати частиною Європейської спільноти), пропагуються ідеї демократії, рівності, толерантності, гуманізму та активної громадянської позиції. З іншого боку, в суспільній свідомості ще глибоко вкорінені правовий нігілізм та неповага до права та законів, що не дає можливості належного розвитку правової свідомості та культури рівня країн Європи.

Дана тема знайшла відображення, зокрема, у численних наукових працях учених: В.В. Сухоноса, О.В. Волошенюк, О.М. Бандурки, С.С. Алексеєва, М.І. Панова, М.І. Матузова, К.Г. Волинки, В.С. Венедіктова, В.І. Щербини, О.Ф. Скакун, О.С. Бондарєва, І.С. Демченко, В.Г. Сафонова, В.І. Червонюк.

За визначенням О.Ф. Скакун, “правовий нігілізм – це деформований стан правосвідомості особи, суспільства, групи, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір” [1, с. 486].

Правовий нігілізм у розумінні К.Г. Волинки – “це заперечення, ігнорування та негативне ставлення до права, закону та правових форм організації суспільних відносин, прав і свобод інших осіб” [2, с. 198].

На думку В.В. Сухоноса, “правовий нігілізм – це негативне ставлення до права, закону і правових форм організації суспільних відносин” [3, с. 434].

У загальному розумінні правовий нігілізм – деформація правової свідомості особи або групи осіб, яка проявляється у ігноруванні, запереченні, зневазі до права та закону.

Правовий нігілізм не є безпричинним. Багато років поспіль у соціумі панували нерівність населення перед законом, несправедливі судові вироки, безкарність органів влади та відсутність ґрунтовних знань у сфері права у звичайних громадян. Це все призвело до деформації свідомості осіб (у тому числі правової) та появи правового нігілізму [1, с. 486].

Яскравим прикладом правового нігілізму в сучасній Україні є ситуація з розповсюдженням вірусу COVID-19. Кабінет Міністрів виносить низку постанов щодо дотримання порядку само-

ізоляції під час карантину, перебування на обсервації для осіб, які повернулися з-за кордону, впроваджує та посилює штрафні санкції для порушників карантинних заходів, проте громадяни нехтують рекомендаціями. Навіть зважаючи на те, що ці норми впроваджуються задля безпеки здоров'я кожної людини, багато наших співвітчизників не дотримуються вимог: не надягають маски, створюють натовп у місцях скупчення людей, ходять на прогулянки в скверах великими компаніями чи взагалі тікають із лікарень.

Впродовж місяця (з 24.03. по 24.04.2020) кількість підтверджених хворих на коронавірус зростає від 114 до 8125. Наразі Україна продовжує кожен день набирати рекордні числа інфікованих. Досліджуючи статистику числа заражених за кожен день, можна зробити висновок, що населення нехтує правилами та законами, створеними задля регулювання подібних випадків та зменшення вірогідності масового зараження [4].

Ця ситуація виказує надто низький рівень правової свідомості та правової культури деяких наших громадян і демонструє необхідність змін у сприйнятті серйозності деяких обставин у нашому житті.

Говорячи про причини прояву правового нігілізму, варто зазначити:

1) Україна є доволі молодою державою, де наразі, з огляду на відсутність досвіду управлінської діяльності, немає чітко налагодженої системи законодавства, що призводить до незадовільної якості законів та їх нестабільності;

2) відсутність високого (іноді навіть достатнього) рівня правової свідомості та культури мешканців;

3) швидкий розвиток суспільства, який випереджає створення нормативно-правової бази, внаслідок чого законодавство не в змозі повною мірою регулювати сфери, на які воно направлено. Як результат – створення додаткових нормативних актів;

4) у період перебування України у складі СРСР життя, гідність, здоров'я та безпека індивіда не вважалися настільки вагомими цінностями, як влада та її апарат, що становило основу соціальних відносин та системи управління [5, с. 237; 6, с. 547].

В умовах поширеності в суспільстві правового нігілізму жодна з країн не зможе бути лідером у сфері безпеки життєдіяльності

свого населення, не буде на перших шаблях рейтингів високого рівня життя та достатку і ризикує у майбутньому втратити довіру на міжнародній арені в багатьох питаннях (наприклад, туризм та освіта). Держава з несвідомими громадянами має великий шанс стати осередком безкарної злочинності, стимулюючи своєю бездіяльністю кримінальні елементи [7, с. 48].

Отже, країна, яка прагне розвитку та благополуччя, має вирішувати питання деформованої свідомості свого населення. Які ж існують шляхи вирішення цієї проблеми? Дослідивши основні причини даного явища, можна сформулювати основну «траєкторію» боротьби з ним:

1) підвищення рівня загальної культури, правової свідомості, соціальної активності серед населення шляхом проведення освітніх, виховних заходів, вдосконалення правової бази;

2) методичне вдосконалення професійних навичок та культури суб'єктів правоохоронної діяльності;

3) визначення та ефективного впровадження антикорупційної політики в державі;

4) відновлення та зміцнення довіри до законів та державної влади серед громадян, зокрема в сфері утвердження правопорядку;

5) якісне вдосконалення законодавства, що відповідає вимогам сучасної правової держави;

6) посилення профілактичної роботи правоохоронних органів;

7) утвердження принципів демократії, законності, рівності та справедливості як основоположних для створення та ефективного функціонування громадянського суспільства [5, с. 238; 7, с. 49; 8, с. 124].

В Україні на сучасному етапі розвитку державності правове виховання займає головне місце у формуванні особистості державі потрібні громадяни з переконаннями та національною самосвідомістю. Щодо правового виховання особистості, то воно створює у суспільстві фундамент правосвідомості населення. Саме права культура суспільства і особи необхідна для зміцнення в суспільстві принципів правової законності і соціальної справедливості, створення такої моральної атмосфери, в якій людина може вільно жити і брати активну участь

у державотворенні. Вона виступає показником високої громадянської активності та відповідальності громадян. Тобто громадянин з високою правовою культурою — це людина, що має громадянську мужність і гідність, готова стати на захист основоположних цінностей демократичного відкритого суспільства, де пріоритетом є права та інтереси людини.

Щодо виховної функції права, то вона спрямована на розвиток і зміцнення правосвідомості й правової культури, виховання у всіх членів суспільства навичок правомірної поведінки.

Тільки об'єднаними зусиллями державних органів, громадських організацій, використанням комплексу різноманітних, взаємозалежних засобів, всемірним розширенням правового виховання громадян, підвищенням ролі суспільної думки в боротьбі зі злочинністю можна досягти успіху в забезпеченні ефективності виховної функції права та ліквідації правового нігілізму в суспільстві.

Тому, як висновок, можна стверджувати, що у системі наукових знань теорія виховного впливу поряд із такими теоріями, як теорія правової поведінки, теорія правових відносин, теорія юридичної відповідальності, посідає важливе місце, доповнюючи своїм змістом картину правового устрою суспільного життя.

Окремої уваги з боку науковців та державних органів і посадових осіб, що опікуються даними питаннями, потребує методика дослідження проблем виховної діяльності в державі, яка досі залишається недосконалою. Це виявляється у розбіжностях щодо визначення ознак, структури, змісту правового виховання, співвідношення з іншими правовими явищами.

Враховуючи складність поняття ефективності та необхідність вирішення відповідних методологічних завдань, вважаємо за доцільне це питання розглядати на двох рівнях, залежно від рівнів теоретичного узагальнення, на яких відбувається вивчення проблеми: на макрорівні (загальнотеоретичному) і мікрорівні, на якому ефективність правовиховного процесу визначається крізь призму діяльності колективних або індивідуальних суб'єктів.

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. О. Ф. Скакун; Пер. з рос. Харків: Консум, 2009. 656 с. 2. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: МАУП, 2003. 240 с. 3. Сухонос В. В. Теорія дер-

жави і права: підручник. Суми: Університетська книга, 2014. 544 с. 4. МОЗ України. Інформація щодо коронавірусної інфекції 2019-NCOV. URL: <https://moz.gov.ua/koronavirus-2019-ncov>. 5. Шитий С., Бондаренко А. Причини правового нігілізму та шляхи його подолання в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 2. С. 235-239. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/46.pdf>. 6. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. 7. Ляхович М., Павлович-Сенета Я. Правовий нігілізм в Україні: поняття, форми прояву та шляхи подолання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 2. С. 44-51. 8. Мороз Л. Мінімізація правового нігілізму як умова національної безпеки держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 2. С. 117-126.

References

1. Skakun O.F. Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk. O.F. Skakun; Per. z ros. Kharkiv: Konsum, 2009. 656 s. 2. Volynka K.H. Teoriia derzhavy i prava: Navch. posib. Kyiv: MAUP, 2003. 240 s. 3. Sukhonos V.V. Teoriiaderzhavy i prava: Pidruchnyk. Sumy: Universytetska knyha, 2014. 544 s. 4. MOZ Ukrainy. Informatsiia shchodo koronavirusnoi infektsii 2019-NCOV. URL: <https://moz.gov.ua/koronavirus-2019-ncov>. 5. Shytyi S., Bondarenko A. Prychyny pravovoho nihilizmu ta shliakhy yoho podolannia v Ukraini. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2017. Vyp. 2. S. 235-239. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/46.pdf>. 6. Zahalna teoriia derzhavy i prava: [Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv] / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in.; Za red. M. V. Tsvika, O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2009. 584 s. 7. Liakhovych M., Pavlovych-SenetaYa. Pravovyi nihilizm v Ukraini: poniattia, formy proiavu ta shliakhy podolannia. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2016. Vyp. 2. S. 44-51. 8. Moroz L. Minimizatsiia pravovoho nihilizmu yak umova natsionalnoi bezpeky derzhavy. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2012. Vyp. 2. S. 117-126.

Pylgun Natalia, Verbinets Veronika. Features of legal nihilism in Ukraine

The cultural situation in modern Ukraine is complicated by its contradictions. On the one hand, (due to the desire for European standards of living and the desire to become part of the European Community), the population of Ukraine promotes the ideas of democracy, equality, tolerance, humanism and active citizenship. On the other hand, legal nihilism and disrespect for law and rules have been established in our country at the moral level since its membership in the USSR, which does not allow for the proper development of legal consciousness and culture at the European level.

In a general sense, legal nihilism is a deformation of the legal consciousness of a person or group of persons, which is manifested in ignoring, denying, contempt for law and order.

The legal nihilism of the Ukrainian people is not without reason. For many years in a row, the society of the USSR was dominated by inequality of the population before the law, unjust court verdicts, impunity for the various branches of government, and a lack of thorough knowledge of the law among ordinary citizens. All this led to the deformation of the consciousness of individuals (including legal) and the emergence of legal nihilism.

Given the existence and spread of legal nihilism in society, none of the countries can be a leader in the safety of life of its population, will not be at the top of the rankings of high living standards and prosperity and risks losing confidence in the international arena in many issues (eg. tourism and education). A state with unconscious citizens has a great chance to become a center of impunity, stimulating criminal elements by its inaction.

The legal culture of the modern Ukrainian is on average quite low. Our state is currently moving towards meeting the moral, aesthetic, cultural and legal ideals of developed countries. Given the consciousness and moral standards of progressive states, our citizens, unfortunately, in most cases ignore them. Under the influence of the former Soviet Union and the mentality in general, legal nihilism has taken root in the people, which in no way supports the tendencies of striving for a civilized world. To achieve this goal, it is necessary to take a number of measures that optimize the disastrous position to the «golden mean». Correction is possible only under the condition of thorough approach to education of the population on the principles of good behavior, legal thinking, general awareness in the field of law, preventive work with the population, strengthening anti-corruption measures and reaching a new level of quality legislation. These measures cannot guarantee an immediate result, however, only systematic work to improve the culture and consciousness of our compatriots gives hope (and later quite concrete achievements) for the fruitful development of Ukraine, both domestically and internationally.

Key words: legal nihilism, state, legal consciousness, legal culture.